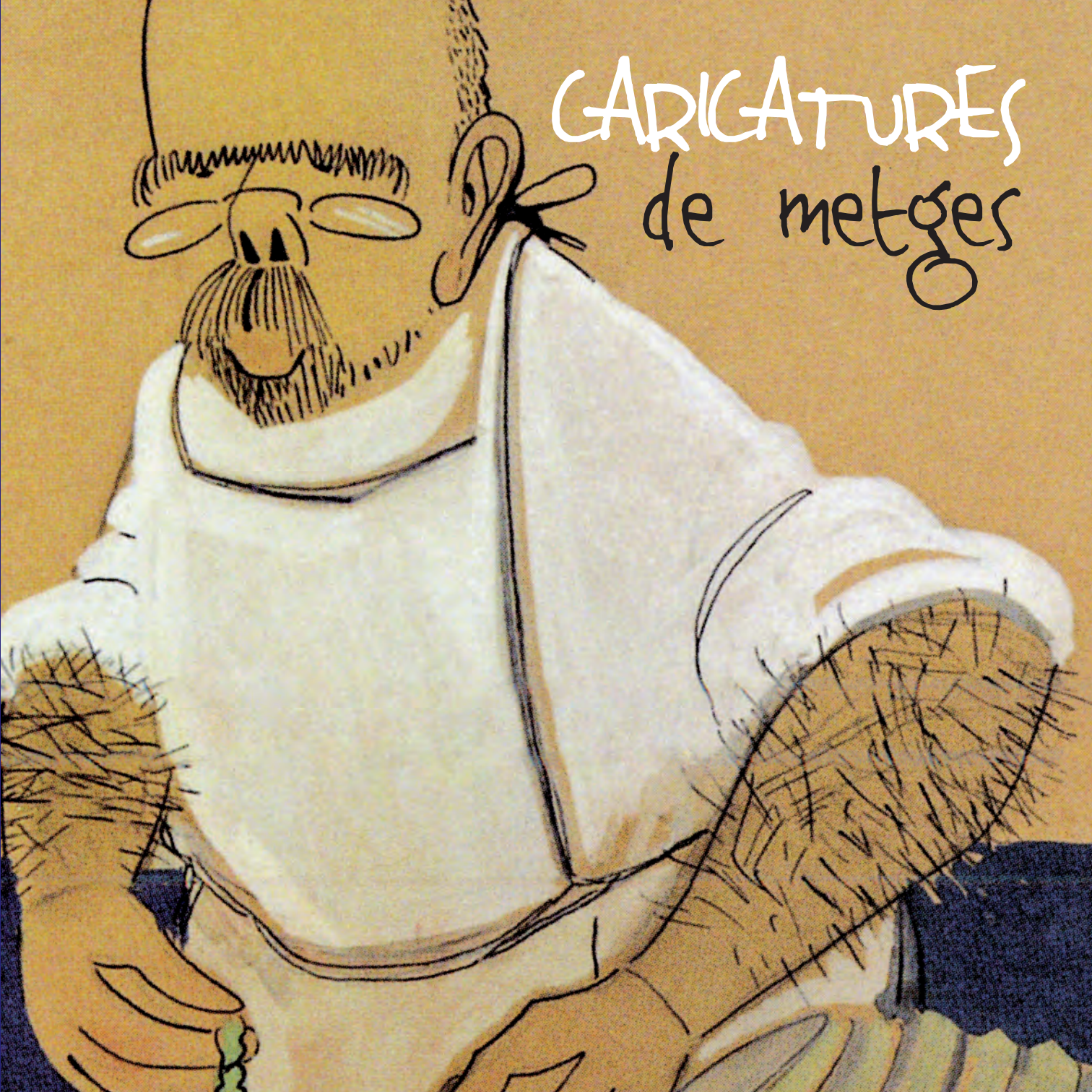

CARICATURES de metges

El president
i la Junta de Govern
del Col·legi de Metges
de Barcelona

**us feliciten el Nadal
i us desitgen un bon any**

desembre de 2012

Presentació

Benvolguts companys i companyes,

Arriba el final d'any i, amb aquest, unes festes nadalenques plenes de tradicions que ens porten records del passat, vivències del present i il·lusions i esperances d'un futur millor. Almenys és el que desitjo per a tothom.

Moments difícils, però també plens d'oportunitat, esculls que ens obliguen a reinventar-nos cada dia per intentar trobar el camí que permeti gaudir d'un sistema sanitari d'excel·lència on tots nosaltres puguem fer la feina que ens agrada en les millors condicions possibles.

En moments de crisi econòmica, és fàcil deixar de fer allò que un pot considerar sobrer, però això no pot fer-se amb pressa, ja que moltes coses que ho semblen no ho són tant, perquè aporten coneixements al present i ajuden a marcar el futur.

Les nades podrien no fer-se i estalviar per fer altres coses, però crec que no seria el bon camí. Els petits detalls són importants i, si aquests serveixen per escriure la història, encara més. Les nades són un petit detall per als nostres col·legiats i la d'aquest any, alhora, permet repassar la història de les caricatures de metges. Aquest és un art que pretén fer palès els aspectes de la personalitat d'alguns companys que han estat personatges d'una època. Catalunya sempre ha tingut bons caricaturistes, cal continuar fomentant la cultura en tots els seus vessants i el Col·legi ha de cuidar la història dels seus professionals i de la feina que han fet perquè les noves generacions puguin encertar en el camí.

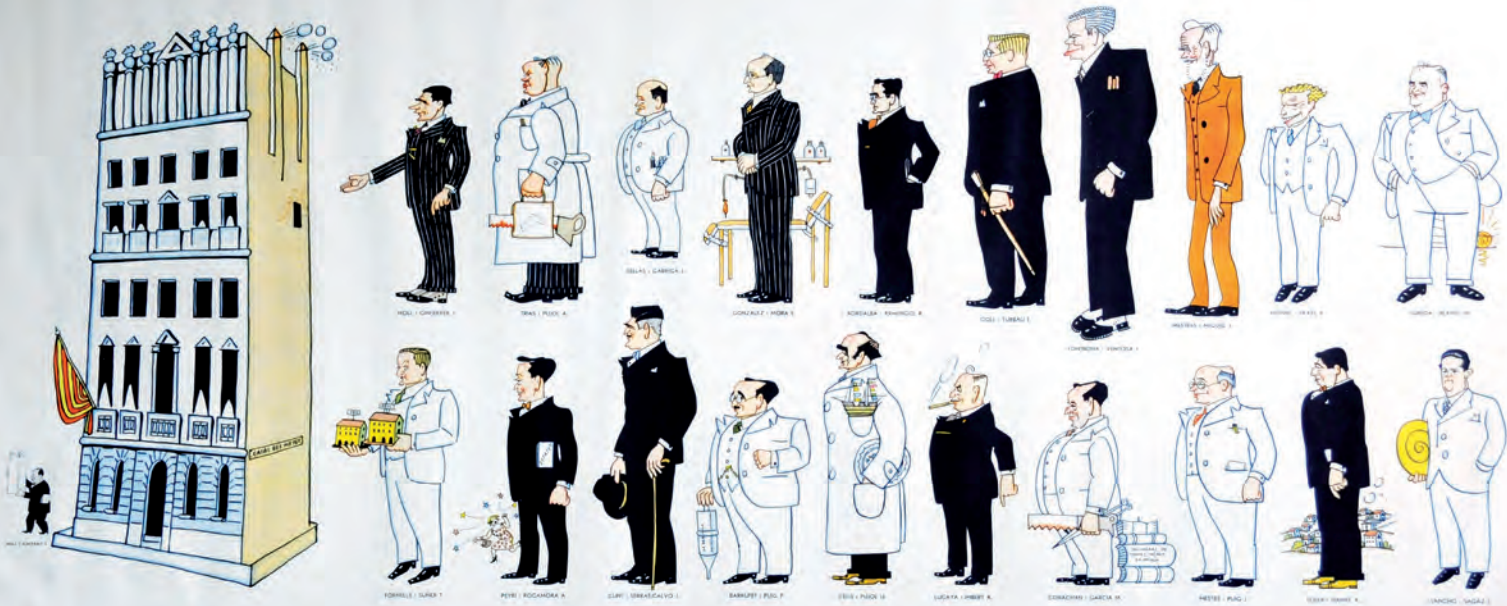
Que passeu unes bones festes i que us acompanyi l'amor, l'esperança i la il·lusió d'un futur millor al costat de la gent que us estima.

MIQUEL VILARDELL,

president del Col·legi de Metges de Barcelona

EL CONSELL GENERAL DEL "SINDICAT DE METGES DE CATALUNYA", PER PASSARELL

En ocasió d'inaugurar-se el CASAL DEL METGE. Dissabte 10 de desembre de 1932

Casal del Metge del Sindicat de Metges de Catalunya.
Jaume Passarell, 1932.

Abast del món de la caricatura mèdica

El dibuix satíric i humorístic ha format part de la cultura mèdica catalana des de finals del segle XIX. En aquells anys, aquesta manifestació artística experimentà un auge i un prestigi singular que va perdre centralitat, de manera progressiva, un cop passada la meitat del segle XX.

A tall d'exemple, recordem que, al llarg del mes de maig del 1958, els metges catalans van commemorar el 25è aniversari de la creació del Casal del Metge a la Via Laietana

de Barcelona. En el marc d'aquella ocasió, s'organitzà un complet programa d'activitats, en el qual es van incloure diverses exposicions, al vestíbul d'aquella institució, dedicades a retrats i escultures de metges, segells sanitaris, ex-libris i caricatures de metges. El doctor Enric Alegret Guasch coordinà l'exposició de caricatures de metges, que comptà amb la presència d'una vuitantena de caricatures de caràcter individual. La presència

de caricatures no era una novetat en la vida d'aquella institució. De fet, en el moment de la inauguració del Casal del Metge, al desembre del 1932, els responsables d'aquella institució, l'anomenat Consell General del Sindicat de Metges de Catalunya, havia demanat al reputat dibuixant Jaume Passarell i Ribó una caricatura de conjunt, de tot el Consell, en marxa cap a la nova seu. El cartell és una peça coneguda i difosa gràcies al fet que els

Claustre de professors de la Facultat de Medicina de la Universitat de Barcelona.
López, 1907.

Laboratorios del Norte de España en van finançar una edició que fou tramesa a tots els metges associats. Un quart de segle després, en unes condicions polítiques prou diferents, els responsables del Casal del Metge van trobar suport per repetir la mateixa operació, tant amb el suport dels laboratoris com del mateix il·lustrador, Passarell, ja gran i retirat de la professió, qui caricaturitzà els catorze membres del consell d'administració.

Les expressions públiques esmentades són ben demostratives del

cim aconseguit pels il·lustradors, com també de l'interès mostrat pels metges per aquest gènere. En aquesta publicació posem l'atenció en el món de la caricatura personal, centrada en el metge, i deixem a un costat l'humor gràfic relacionat amb el món de la salut, la malaltia i la mort o amb les relacions establertes en diferents espais entre el metge i el pacient o els seus familiars. En primer lloc, concretam el tema a partir d'una ullada a la terminologia emprada per definir el món de les caricatures i n'asse-

nyalem el valor artístic i el significat intel·lectual. A continuació, situem el context històric català en el qual es va desenvolupar aquesta activitat artística. En aquesta línia, fixem el focus en les publicacions més emblemàtiques, en els il·lustradors o dibuixants professionals, en les manifestacions o exposicions públiques del món de les caricatures de metges i, finalment, en els mateixos metges caricaturitzats.

Claustre de la Facultat de Medicina de la Universitat de Barcelona.
Jaume Passarell, 1932.

Caricatures

Resulta difícil definir què és una caricatura fent abstracció del context d'ús. Alguns autors han fet referència a termes llatins i italians, com ara *ritratto caricato*, en el context de l'art pictòric renaixentista, per tal de significar el concepte d'èmfasi, accent o exageració de determinats trets continguts en un retrat. Un tret singular de la caricatura és la representació en un únic suport o pla bidimensional d'un retrat o d'una escena, també anomenada vinyeta, de manera exagerada i humorística. Un dels objectius fonamentals d'aquest mitjà ha estat provocar la reflexió a partir de l'humor.

Al llarg del segle XIX, les caricatures individuals i d'escenes de grup són gairebé indistingibles en les noves formes de comunicació destinades a un públic cada cop més ampli. Les transformacions tècniques en aquest període han permès el desenvolupament dels anomenats mitjans de comunicació de masses –entre els quals destaca per damunt de tots la premsa–, i la formació d'una nova cultura visual també amb un caràcter massiu.

En aquest context, a la França dels anys 1830 apareixen dues revistes, amb periodicitat setmanal o mensual, que porten com a títol *La Caricature* (1830) i *Le Charivari* (1832) i són clars exponents de la

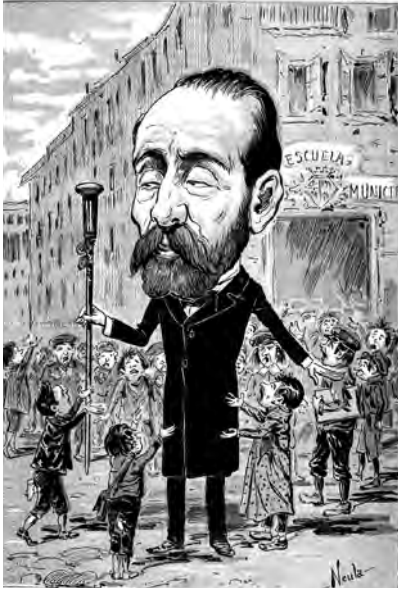
caricatura política i social. Arreu d'Europa, aquest format es difon i es creen revistes a Anglaterra com el conegut *Punch Magazine* (1841), a Alemanya amb la revista *Fliegende Blätter* (1848) o a Itàlia la revista coneguda amb el nom de *Pasquino* (1856), entre d'altres. Les il·lustracions s'acompanyen, de manera creixent, de guions i textos incorporats com a bafarades o globus i donen lloc a una nova forma de comunicació com és la historieta. En el cas espanyol, Barcelona n'és capdavantera amb la revista *La Flaca*, amb caricatures i historietes lligades a la crítica i a la sàtira política, publicada entre els anys 1869 i 1876. També a d'altres països extraeuropeus, com ara el Japó amb la revista *Japan Punch*, creada per l'artista i il·lustrador anglès Charles Wirgman, en curs entre el 1862 i el 1887, o els Estats Units d'Amèrica on es crearen revistes emblemàtiques com *Puck* (1871), *Judge* (1881) i *Life* (1883), que van fixar les bases per al desenvolupament, ja al segle XX, del nou gènere anomenat còmic.

L'aparició d'aquestes publicacions satíriques periòdiques estava clarament lligada a l'emergència d'una esfera pública dominada per la burgesia que utilitzava di-

José de Letamendi de Manjarrés, professor universitari. *Hipódromo Cómico*, 1883.

Bartomeu Robert Yarzabal, alcalde de Barcelona. **Neula**, *La Tomasa*, 1899.

Joaquim Bonet Amigó, catedràtic d'Obstetrícia i rector de la Universitat de Barcelona. **Mata**, *Exposició Casal del Metge*, 1958.

Jaume Ferran Clua, investigador de la vacuna contra el còlera. *La Esquella de la Torratxa*: **Caps de brot**, 1896.

Joan Giné Partagàs, rector de la Universitat de Barcelona. **Mata**, *Llibre homenatge del COMB*, 2003.

Martina Castells Ballespí, primera doctora en Medicina de Catalunya. *Hipódromo Cómico*, 1883.

versos mitjans, com ara els salons o els cafès i, sobretot, el periodisme de caràcter polític, per tal d'establir una nova autoritat i un nou consens, una opinió pública. En el cas de les noves publicacions periòdiques, el text, com als llibres, és la forma de comunicació predominant, mentre que la imatge resta en un nivell secundari. No obstant això, les representacions gràfiques tenen un paper determinant atesa la càrrega de significat i coneixement que presenten.

Fins ben entrat el segle XIX, les publicacions que contenen il·lustracions

són elaborades a partir de la xilografia o gravat al boix o de gravats calcogràfics fets sobre matrius metàl·liques. És un procediment complex: l'artista pinta l'obra, el dibuixant la passa a dibuix, el gravador executa el gravat per ser imprès i l'impressor conclou l'obra. El gravador té un paper tan important com el de l'artista que inicia l'obra. La tècnica litogràfica i sobretot la cromolitografia, que suprimeix el pas del gravador, van permetre l'obtenció d'imatges en colors que van donar lloc a un variat conjunt de suports de comunicació, com ara premsa il·lustrada, publi-

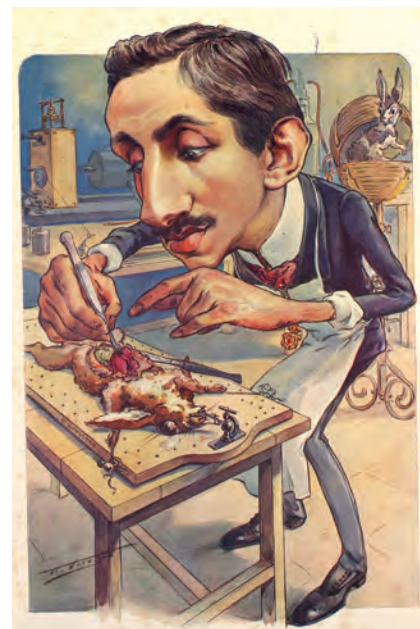
tat en forma de cartells, calendaris, auques i els populars cromos. La formació d'una nova cultura visual de masses es consolida a partir de la irrupció de la premsa basada en la imatge. Les revistes il·lustrades es van fonamentar, per tant, en una veritable revolució tecnològica que restà plenament establerta amb el concurs dels nous mitjans fotomecànics d'impressió lligats a la creació de les premses rotatives (1843) i de la impressió indirecta sobre planxa metàl·lica d'alumini, coneguda com a impressió òfset (1875).

Miquel A. Fargas Roca, catedràtic de Ginecologia. **Georges Villa**, *Chanteclair*, 1910.

Ramon Coll Pujol, professor de Fisiologia. **Georges Villa**, *Chanteclair*, 1911.

August Pi Sunyer, catedràtic de Fisiologia. **Jon Bouque**, *Chanteclair*, 1913.

Les publicacions catalanes

La revolució del 1868 va obrir la Catalunya una etapa plena de publicacions periòdiques satíriques, de gran crítica política de la societat espanyola. *La Flaca* fou una de les primeres publicacions a incorporar el dibuix polític, de la mà de Manuel Moliné, Josep Lluís Pellicer, Ramon Miró i Tomàs Padró. Fou un context de florida de

publicacions il·lustrades, satíriques, de vida efímera, arreu d'Espanya: *La Carcajada*, *La Risotada*, *El Lío*, *La Madeja*, *El Loro*, *La Mosca*, *La Mosca Roja*, *El Tupé*, *La Porra*, *La Tomasa*, *Madrid Cómic*, *El Motín*, *El País de la Olla*, *La Caricatura*.

La burgesia radical fou el públic objectiu d'un seguit de publicacions de tall satíric, plenes de caricatu-

res. La dinastia editorial dels López va tenir un paper clau en aquesta història mitjançant la *Librería Española*, un espai que sumava alhora les funcions de llibreria, editorial i tertúlia, situat als baixos de l'Hotel Oriente a l'anomenada Rambla del Mig de Barcelona. Anunciada com a "Salle de Lecture", la llibreria reunia les grans figures de la vida lite-

Jacint Reventós Bordoy, professor de Tisiologia.
Lluís Bagaria, Museu d'Art de Sabadell, c. 1910.

Ramon Turró Darder, investigador en Biologia.
Lluís Bagaria, Museu d'Art de Sabadell, c. 1910.

rària, artística i política catalana. Els López van editar algunes de les primeres publicacions il·lustrades com *Un tros de paper*, l'almanac *Lo Xanguet* i *Lo Noy de la Mare*, al costat de les principals revistes satíriques il·lustrades catalanes com *La Campana de Gràcia* (1870-1934) i *La Esquella de la Torratxa* (1872-1939) i els seus respectius *Almanacs*. Aquestes dues darreres publicacions es creen de manera paral·lela a causa dels tancaments i les censures a què foren sotmeses per la seva contundent crítica republicana, catalanista i anticlerical. Dirigides successivament per Josep

Roca i Roca, Prudenci Bertrana i Màrius Aguilar, van trobar en el catalanisme de la Lliga Regionalista de Francesc Cambó una diana permanent. A les revistes dels López van publicar tota una nova escola de grans caricaturistes catalans.

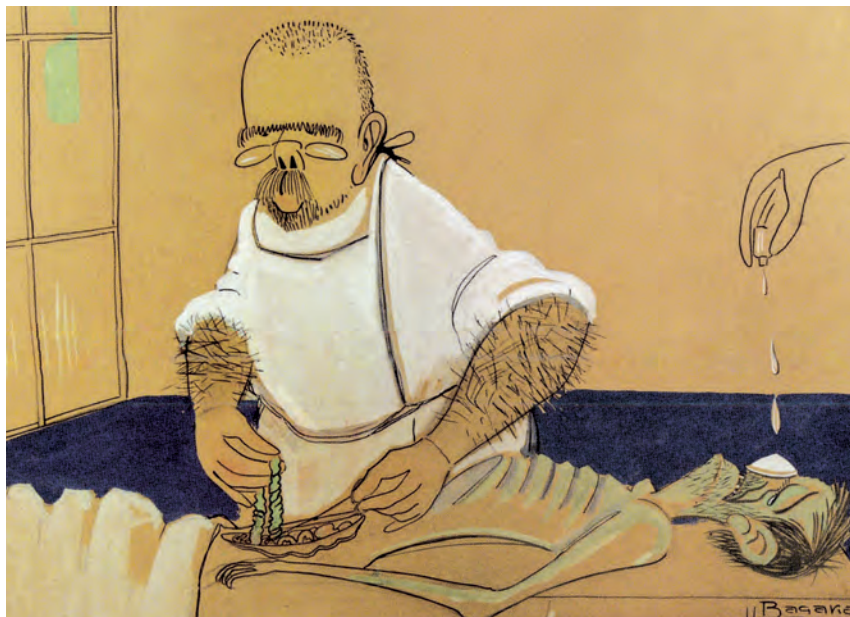
En el període de la Restauració, es desenvolupa de manera extraordinària el món de la premsa política catalana. Els nous diaris i setmanaris polítics incorporen també el treball dels dibuixants a partir de l'acudit gràfic. Una veritable lliçó editorial, de síntesi i de transmissió d'idees. Alguns exemples es troben en els nous diaris *La*

Publicitat (1878) o *El Poble Català* (1906) i també en les portades del setmanari barceloní *Iberia* (1915).

En el canvi de segle es van crear noves publicacions modernistes, com ara *Catalònia*, *Quatre Gats* o *Pèl i Ploma*, si bé des d'un punt de vista de l'humor gràfic,

Lluís Suñé Molist, otorinolaringòleg.
Joan G. Junceda, ¡Cu-Cut!, 1904.

Àlvar Esquerdo Esquerdo, cirurgià.
Lluís Bagaria, Museu d'Art de Sabadell, c. 1910.

progressista, fou més important el setmanari satíric barceloní *¡Cu-Cut!* (1902-1912). Alguns dels dibuixants d'aquesta revista, com ara Antoni Muntañola "Amic", Gaietà Cornet, Joan G. Junceda, Feliu Elias "Apa" o Ricard Opisso, també van dibuixar per a la revista infantil *En Patufet* (1904). Apareix en aquest període un setmanari nacionalista, *La Tralla* (1903-1907), que reivindica amb l'humor gràfic les llibertats polítiques catalanes. La seva suspensió política va donar lloc a *Metrala* (1907-09) i *La Metrala* fins al 1911, sempre utilitzant l'humor com a manera de negociar

amb la injustícia. Eren publicacions sotmeses a la censura i la repressió constant. Un altre fenomen de l'humor gràfic, on s'introduí l'erotisme com a novetat, fou *Papitu* (1908).

A banda de *TBO* (1917), en castellà i adreçat al món infantil, altres publicacions humorístiques del període foren el setmanari satíric nacionalista *Cuca Fera* (1917) i *L'Estevet* (1922) dirigit per Manuel Carrasco Formiguera.

En el nou període republicà, es publiquen nous diaris –*L'Opinió*, *La Humanitat*, *L'Instant*, *La Rambla*– i destaca amb força el setmanari crític dirigit per Josep M. Planes *El*

Be Negre (1931-1936). També va veure la llum *D.I.C.* (1931-1935) –que portava el subtítol de "Defensa dels Interessos Catalans" –, sota el control de la dreta política catalana, amb un humor molt ofensiu.

L'acudit gràfic no torna a adquirir estabilitat fins als anys 1960. Les caricatures de personatges públics van quedant cada cop més arraconades, superades pel realisme del reportatge fotogràfic. Els humoristes-intel·lectuals d'aquest període, que es perllonga fins a l'actualitat, són prou coneguts per la seva anàlisi gràfica de la nostra societat.

Maria Lluïsa Quadras-Bordes, ginecòloga. **Lluís Bagaria**, *El Sol*, 1924.

Francesc Gallart Monés, fundador de l'Escola de Patologia Digestiva a l'Hospital de la Santa Creu i Sant Pau. **Ramón**.

Ignasi Barraquer Barraquer, catedràtic d'Oftalmologia. **Manuel del Arco**, Família Barraquer, 1947.

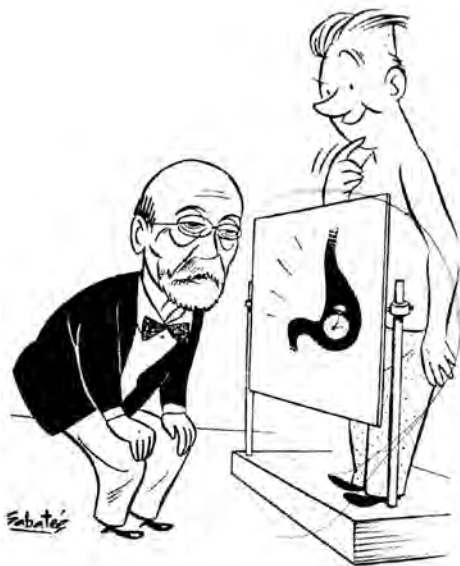
Els dibuixants o caricaturistes catalans

Els caricaturistes estan dotats d'un talent artístic que els fa capaços de copsar l'ànima de les persones i traslladar-la amb uns quants traços. En aquest sentit, el dibuixant necessita una sòlida formació artística per tal d'anar més enllà de les línies del dibuix realista. La caricatura requereix un estudi previ. El dibuixant abandona els detalls decoratius i superflus que puguin desviar l'atenció del públic. El caricaturista cerca l'humor o la comicitat tot exaltant gràficament la deformitat i aconseguint així en el dibuix satíric

un valor estètic. El contrast amb la realitat hi és patent i el dibuixant aconsegueix així la transmissió d'una idea, d'un pensament.

Una part molt selecta de les capes més cultes i il·lustrades de la societat de principis del segle xx valorava l'ofici del dibuixant caricaturista, reconeixia el gènere de la caricatura i respectava el talent metafòric i el llenguatge artístic dels dibuixants. Potser ha estat per això que la caricatura i els seus autors han acostumat a tenir un lloc, quan l'han gaudit, absolutament

secundari en les històries d'art més acadèmiques i canòniques. Aquest fou un període ric en exposicions d'aquests materials a les diferents sales i galeries d'art barcelonines. Un exemple és la col·lecció del marxant sabadellenc Santiago Segura, signada pel dibuixant Lluís Bagaria i centrada en caricatures de personatges públics de la societat barcelonina. A la col·lecció, preservada al Museu d'Art de Sabadell, s'hi troben les caricatures dels metges Àlvar Esquerdo, Jacint Reventós, Lluís Suñé Molist i Ramon Turró.

Cèsar Comas Llaberia, radiòleg.
Sabatés.

Emerencià Roig Bofill, president de l'Acadèmia de Ciències Mèdiques de Catalunya. **Gonzalez,** Real Academia Nacional de Medicina.

Humbert Torres Barberà, alcalde de Lleida.
KSA, Foment, 1932.

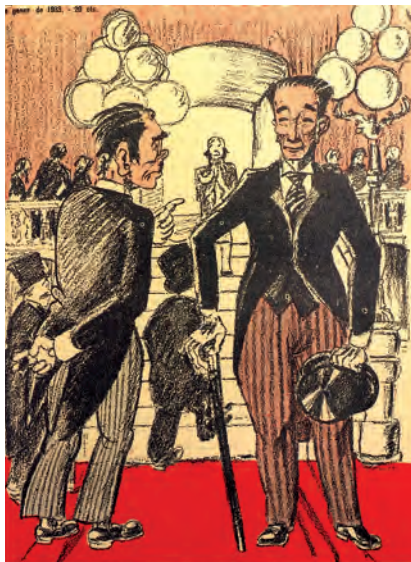
Les publicacions van donar lloc a una veritable "galeria d'il·lustradors" catalans, entre els quals cal citar Apel·les Mestres, Josep Costa "Picarol", Feliu Elias "Apa", Oleguer Junyent, Gaietà Cornet, Romà Bonet "Bon", Jaume Passarell, Lluís Bagaria, Lluís Elias "Anem", Ricard Opisso, Antoni Muntañola, Josep M. Junoy, Xavier Nogués, Josep Robert, Xavier Güell i tants d'altres. A aquests s'hi afegiren d'altres dibuixants durant el període republicà, en el qual destacaren les plomes de Valentí Castanys, Francesc Fontanals "SOKA" o Avel·lí Artís Gener "Tísner".

Fins als anys 1930, les condicions laborals dels artistes són molt dures. Sovint els redactors o propietaris de les publicacions els discutien els preus de les seves obres, els pagaven a vegades segons les dimensions del gravat publicat, quan el dibuix era petit, o bé a l'inrevés. Bona part d'aquells dibuixants havien de complementar els seus ingressos amb altres feines alienes a aquesta activitat. Escrivia Andreu Avel·lí Artís, a *La Vanguardia* de 1980, sobre aquests il·lustradors que "entregaban sus dibujos a la redacción, los olvidaban, jamás se les ocurría recuperarlos. Trabajaban a destajo, con humilde naturaleza de jornaleros, muy lejos de suponer que, al cabo de medio siglo, sus productos serían considerados arte y buscados con lupa".

Lluís Celis Pujol, professor de Patologia General.
Galeria de figuras médicas, 1931.

CARICATURES de metges

Jaume Aiguader Miró, alcalde de Barcelona. D.I.C., 1933.

Josep Maria Bartrina Thomàs, catedràtic de Cirurgia. **Jaume Passarell**, Claustre de la Facultat de Medicina de la UB, 1932.

Antoni Salvat Navarro, catedràtic d'Higiene. **Jaume Passarell**, Claustre de la Facultat de Medicina de la UB, 1932.

ra, es creà el Sindicat de Dibuixants Professionals (1936), que tingué un paper molt actiu en les campanyes antifeixistes i també en la direcció d'algunes publicacions, com ara *La Esquella de la Torratxa*, codirigida per Tísner i Pere Calders.

En aquell context resulta sorprenent l'acceptació i reputació internacional d'alguns d'aquells artistes, com ara Bon, que féu una estada a Nova York com a representant de la Unión de Dibujantes Españoles (1927-1929). A la gran ciutat nord-americana-

Jaume Peyrí Rocamora, catedràtic de Dermatologia. **Jaume Passarell**, Claustre de la Facultat de Medicina de la UB, 1932.

na treballà de manera intensiva, a tot tipus de publicacions i diaris, com a cartellista, dibuixant, il·lustrador i humorista. En tornar a Catalunya, va recórrer el país amb la seva rulot, féu gires i xerrades, participà en tota mena d'actes públics, retratà i caricaturitzà sense descans i engrescà la canalla amb les conferències mudes. La societat catalana s'estimava aquests artistes. N'és una mostra la col·lecció de més de dos centenars de caricatures i vinyetes fetes per aquests dibuixants que adquirí el Sindicat de Metges abans del 1936 i que la

Mutual Mèdica ha mostrat en un llibre i en una exposició que ha estat exhibida des del 2010 a diferents ciutats espanyoles.

La dictadura franquista va forçar un buit en les publicacions humorístiques i de sàtira política. En aquest període va arrencar, de manera substitutòria, una nova florida gràcies a la premsa infantil catalana, editada en castellà. La caricatura perdé posicions i prestigi. L'humor gràfic es féu un lloc a la premsa general de manera lenta: l'acudit gràfic acabaria, però, imposant un estil

intel·lectual d'humor elevat, crític i progressista de la mà de Muntañola, Cesc, Perich i d'altres intel·lectuals.

Salvador Gil Vernet. Professor d'Urologia. **Jaume Passarell**, Claustre de la Facultat de Medicina de la UB, 1932.

Francesc Ferrer Solervicens, catedràtic de Patologia Mèdica. **Jaume Passarell**, Claustre de la Facultat de Medicina de la UB, 1932.

Àngel Ferrer Cajigal, catedràtic d'Histologia i Anatomia Patològica. **Jaume Passarell**, Claustre de la Facultat de Medicina de la UB, 1932.

Els metges caricaturitzats

Les primeres exageracions dels rostres que apareixen a la premsa satírica catalana pertanyen a les gran figures de la medicina del darrer terç del segle XIX. Els anomenats "caps de brot" a *La Esquella de la Torratxa* mostren els metges José de Letamendi i Jaume Ferran, que representen el trànsit d'una medicina teòrica al nou paradigma del laboratori. D'aquest període,

Joan Giné Partagàs i Bartomeu Robert, personatges públics, alhora metges, empresaris i polítics. Pel fet singular de ser una de les primeres metgesses, Martina Castells també passa a l'Olimp de les caricatures. El rector de la Universitat de Barcelona i prestigiós obstetra barceloní, Joaquim Bonet, és representat en aquesta doble condició.

La popular revista il·lustrada *Chan-*

teclair, editada a França i centrada en la divulgació mèdica, dedicà alguns dels números publicats entre el 1908 i el 1913 a alguns notables metges catalans. Aquesta revista tingué una versió espanyola, adaptada i amb traduccions, però en cap dels números d'aquesta edició apareix una sola de les caricatures trobades. Són treballs signats pels dibuixants francesos G. Villa,

Hermenegild Puig Sais, primer president del Sindicat de Metges de Catalunya. **Kiku**, *Butlletí del Sindicat de Metges de Catalunya*, 1926.

Joaquim Trias Pujol, professor de Cirurgia. **Jaume Passarell**, *Claustre de la Facultat de Medicina de la UB*, 1932.

August Pi Sunyer, catedràtic de Fisiologia. **Jaume Passarell**, Claustre de la Facultat de Medicina de la UB, 1932.

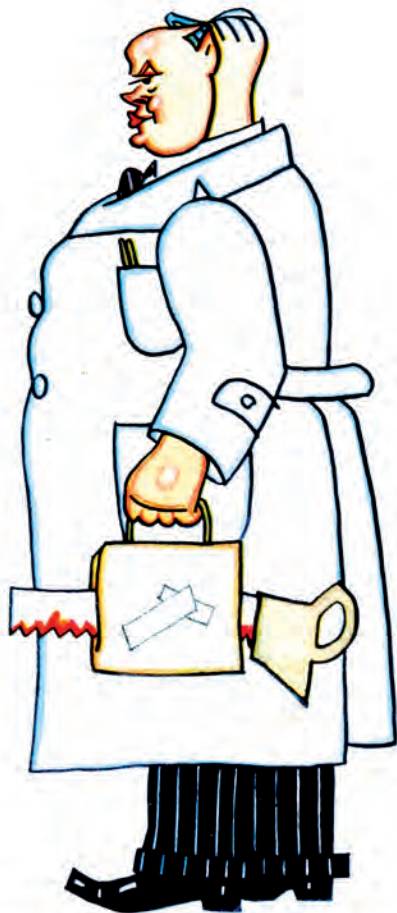

Josep Fontbona Ventosa, president del Col·legi de Metges de Barcelona. **Jaume Passarell**, Casal del Metge Sindicat de Metges de Catalunya, 1932.

Àngel Soler Daniel, tisiòleg. **Jaume Passarell**, Casal del Metge Sindicat de Metges de Catalunya, 1932.

F. Voigt i J. Bouque i mostren els detalls de la clínica ginecològica on Miquel A. Fargas Roca té cura del futur planter barceloní o el laboratori de fisiologia experimental del mestre de l'escola de biologia catalana August Pi i Sunyer.

Antoni Trias Pujol, professor de Cirurgia. **Jaume Passarell**, Casal del Metge Sindicat de Metges de Catalunya, 1932.

Una de les primeres caricatures de grup de metges catalans procedeix de la representació dels disset professors de la Facultat de Medicina de la Universitat de Barcelona. Apareix signada per López, un autor del qual no sabem res. És molt probable, atès els metges dibuixats, que es tracti d'una caricatura realitzada en el marc del trasllat a la nova facultat del carrer de Casanovas, tocant a l'Hospital Clínic de Barcelona,

Manuel Corachan García, cirurgià. **Jaume Passarell**, Casal del Metge del Sindicat de Metges de Catalunya, 1932.

i de la primera promoció universitària (1907-1910). Es tracta d'un dibuix a mig camí entre el retrat de la major part dels professors i la caricatura o exageració d'alguna especialitat professional.

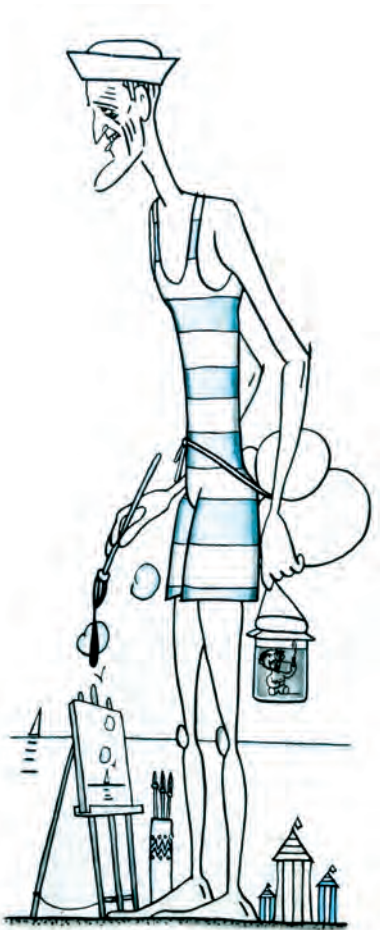
El dibuix estilitzat de Bagaria, basat en la línia de contorn, permet observar la rellevància pública —el cas dels dibuixos dedicats a Jacint Reventós i Ramon Turró— i l'activitat especialitzada d'alguns dels metges del canvi al segle xx. Àlvar Esquerdo va ser un dels grans mestres de la cirurgia, mentre que Lluís Suñé Molist contribuï a la consolidació de l'otorinolaringologia com a especialitat mèdica a Barcelona.

Al llarg dels anys 1910 i 1920, la notorietat de certs metges es tradueix en la producció d'una caricatura. Maria Lluïsa Quadras-Bordes, una de les dues germanes metgesses, fou immortalitzada amb el traç de Bagaria. El pioner de la radiolo-

gia, Cèsar Comas, i el mestre de digestòlegs de l'Hospital de la Santa Creu i Sant Pau, Francesc Gallart, també formen part d'aquesta llista. El gran oftalmòleg Ignasi Barraquer va posseir una rica col·lecció de caricatures pròpies, algunes de les quals regalades pels seus pacients.

En el marc del cinquantenari de la creació de l'Acadèmia i Laboratori de Ciències Mèdiques de Catalunya (1928), s'organitzaren diverses exposicions, entre les quals

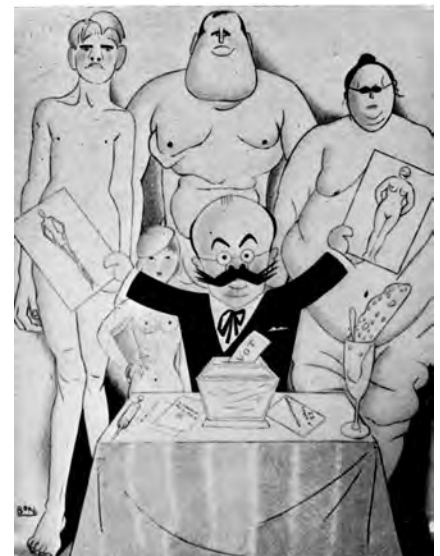

Pere Nubiola Espinós, catedràtic d'Obstetrícia.
Jaume Passarell, Claustre de la Facultat de Medicina de la UB, 1932.

Agustí Pedro i Pons, catedràtic de Patologia Mèdica. **Bon**, *La medicina catalana*, 1936.

Jesús Maria Bellido Golferichs, fisiòleg.
Bon, *La medicina catalana*, 1936.

Leandre Cervera Astor, fisiòleg.
Bon, *La medicina catalana*, 1936.

CARICATURES de metges

Ramon Arandes Adan, president del Col·legi de Metges de Barcelona. **Manuel del Arco**, *La Vanguardia*, 1953.

Antoni Caralps Massó, cirurgià toràcic. **Manuel del Arco**, *La Vanguardia*, 1954.

Lluís Gubern Salisachs, cirurgià ortopèdic. **Manuel del Arco**, *La Vanguardia*, 1954.

Josep Cornudella Capdevila, pneumòleg. **Manuel del Arco**, *La Vanguardia*, 1955.

Manuel Bastos Ansart, cirurgià general i ortopèdic. **Manuel del Arco**, *La Vanguardia*, 1957.

Lluís G. Guilera Molas, oncòleg. **Manuel del Arco**, *La Vanguardia*, 1959.

Hermenegild Arruga Liró, oftalmòleg. **Manuel del Arco**, *La Vanguardia*, 1961.

Arturo Fernández-Cruz, internista. **Manuel del Arco**, *La Vanguardia*, 1961.

Joaquim Cabot Boix, cirurgià traumatòleg. **Manuel del Arco**, *La Vanguardia*, 1962.

Manuel Girona Callol, president de la primera Caja de Crédito y Ahorro pels metges. **Manuel del Arco**, *La Vanguardia*, 1962.

Manuel Miserachs Rigalt, hematòleg. **Manuel del Arco**, *La Vanguardia*, 1962.

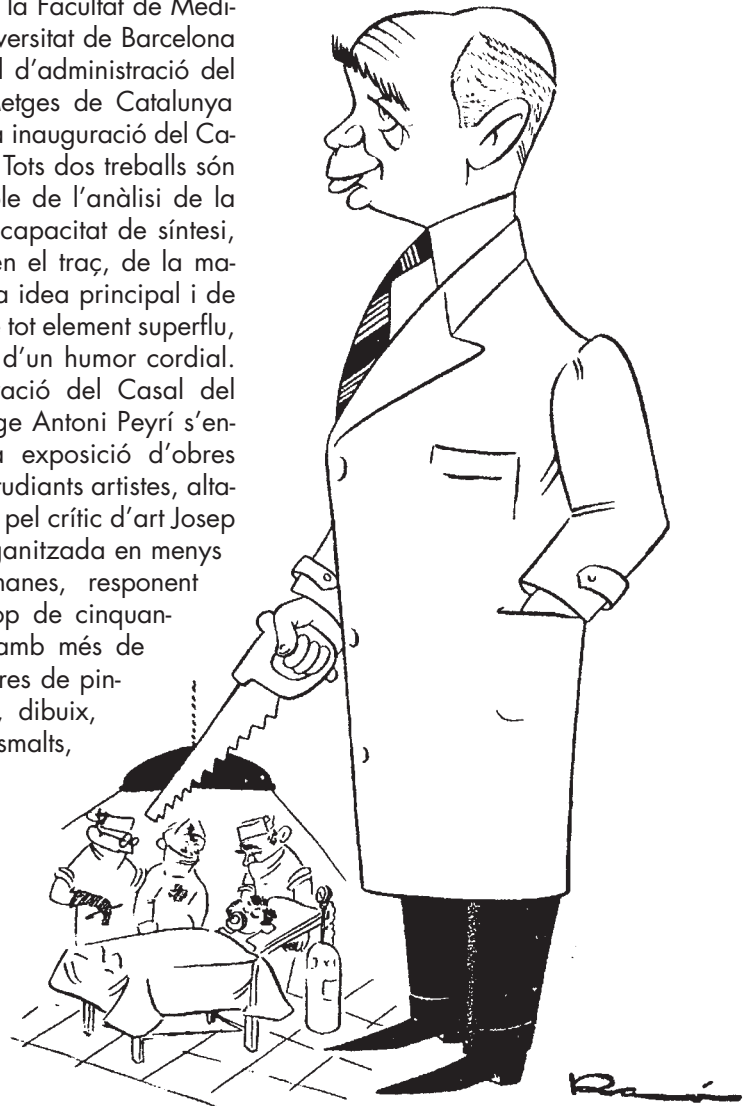
Pere Piulachs Oliva, professor de cirurgia. **Manuel del Arco**, *La Vanguardia*, 1964.

un "saló de caricatures de metges, amb dibuixos de Bassas, Ricote, Martí, [Remigi] Dargallo, [Lluís] Bagaria, [Pere] Nubiola i [Alfons] Trias [Maxenchs]". No tots eren experts del dibuix artístic, sinó que en alguns casos l'afició era conreada per metges. No tenim constància dels continguts de l'exposició. Poc després, el 1932, el dibuixant

Josep Trueta Raspall, traumatòleg.
Doncel, c. 1960.

Jaume Passarell s'encarrega de fer dues obres de grup: la caricatura del claustre de la Facultat de Medicina de la Universitat de Barcelona i la del consell d'administració del Sindicat de Metges de Catalunya en ocasió de la inauguració del Casal del Metge. Tots dos treballs són un clar exemple de l'anàlisi de la realitat, de la capacitat de síntesi, de l'habilitat en el traç, de la manifestació de la idea principal i de la supressió de tot element superflu, sobre la base d'un humor cordial. En la inauguració del Casal del Metge, el metge Antoni Peyrí s'encarregà d'una exposició d'obres de metges i estudiants artistes, altament valorada pel crític d'art Josep M. Junoy, "organitzada en menys de dues setmanes, responent a la crida prop de cinquanta companys amb més de dues-centes obres de pintura, escultura, dibuix, caricatura, esmalts, laques, etc.".

Joan Puig-Sureda, cap del Servei de Cirurgia de l'Hospital de la Santa Creu i Sant Pau. **Ramón**.

De fet, al mateix Casal del Metge, el dibuixant Bon va fer una exposició de les seves caricatures de metges, organitzada com a festa i felicitació nadalenca el 1935. A *La Medicina Catalana* (gener, 1936), l'editor de la revista recollia aquesta activitat i escrivia uns quants paràgrafs a propòsit de l'obra del caricaturista, "que acaba de fer un assaig ben reeixit d'interpretació psicològica de companys nostres, en el qual la comicitat dels temes

mèdics és palesada en cada cas en íntima imbricació amb aquells trets més característics de la personalitat al marge de l'ofici". Entre els metges dibuixats, la revista publicà els de Josep Cabré Claramunt, Agustí Pedro i Pons, Jesús M. Bellido, Leandre Cervera i Josep Roig Raventós.

Les activitats relacionades amb les exposicions i el conreu de les caricatures de metges o de tema mèdic van entrar en l'esfera privada arran de la imposició de la dicta-

dura franquista i la supressió de la premsa satírica. Un any abans de la celebració commemorativa del Casal del Metge el 1958, Barcelona acollí una exposició de segells i vinyetes per a la lluita antituberculosa, on fou premiat el metge Alfons Trias Maxenchs per la seva extraordinària col·lecció. Poc després, el 1961, l'antic Hospital de la Santa Creu acollí una exposició de pintura, dibuix, caricatura i fotografia, en el marc de la celebració del

Antoni Puigvert Gorro, uròleg. **Menéndez Chacón**, Real Academia Nacional de Medicina, 1971.

Joan Gibert Queraltó, cardiòleg. **Eugenio**, 1974.

200 aniversari de la creació del Reial Col·legi de Cirurgia de Barcelona. En aquest mateix any, el COMB va organitzar a les Reials Drassanes el primer concurs nacional de pintura i escultura on, entre d'altres obres, fou admirada la col·lecció del doctor Alfons Trias i "los estupendos dibujos humorísticos, fechados en 1911, del magnífico dibujante que era el doctor Remigio Dargallo". El caricaturista Eugen,o va fer exposicions de les seves caricatures de metges a les seus col·legials de Barcelona, Tarragona, Girona i Manresa entre 1974 i 1977.

A *La Vanguardia*, uns anys abans, les caricatures de Manuel del Arco –redactor d'aquest diari entre el 1953 i el 1971– serviren per il·lustrar les entrevistes que, durant molts anys, aconseguí convertir aquest periodista en un gènere propi. Els metges catalans foren alguns dels seus principals entrevistats tal com es fa ben palès a les caricatures que il·lustren aquestes pàgines. ●

Josep Maria Dexeus Trias de Bes, tocoginecòleg.
Eugen,o, 1975.

Joan Alsina Bofill, nefròleg.
Ros, c. 1980.

CARICATURES de metges

Edita: Col·legi Oficial de Metges de Barcelona

Autors: Alfons Zarzoso, conservador del Museu d'Història de la Medicina de Catalunya, Miquel Bruguera, president del patronat de la Fundació Museu d'Història de la Medicina de Catalunya

Documentació gràfica: Mercè Viger, Unitat d'Estudis Acadèmics del COMB, Sara Fajula, arxivera del COMB

Fotografia: Isabel Calaf

Coordinació editorial: Departament de Publicacions del COMB

Disseny gràfic i maquetació: Alicia Gómez (Estudi Villuendas + Gómez Disseny)

Assessoria lingüística i correcció de textos: Esther Roig

Preimpresió i impressió: Ambient Gràfic

Material gràfic procedent de:

Ausín Hervella, J. L. *Dr. Giné i Partagàs (1836-1903) en Homenatge. Un impulsor de la modernització de la medicina catalana.* Barcelona, 2003.

El Be Negre: setmanari satíric. Barcelona, 1932.

D.I.C: defensa dels interessos catalans. Barcelona, 1933.

Chanteclair: periódico ilustrado. París, 1913.

¡Cu-Cutl!: calendari 1904. Barcelona, 1904.

La Esquella de la Torratxa. Barcelona, 1886.

Foment: setmanari nacionalista republicà. Reus, 1932.

Hipódromo cómico: revista semanal. Barcelona, 1883.

Lluís Bagaria, caricaturista del món barceloní. Llegat Maria Cladellas. Sabadell, 2003.

La Medicina Catalana. Barcelona, 1936.

La Vanguardia.

Arxiu Històric del Col·legi Oficial de Metges de Barcelona.

Biblioteca de Catalunya.

Eugen, o, caricaturista.

Família Barraquer.

Família de Romà Bonet "Bon".

Xavier Castellnou del Arco, www.manueldelarco.com.

Museu d'Història de la Medicina de Catalunya.

Real Academia Nacional de Medicina.

Bibliografia:

Annals de Medicina. Barcelona, 1928.

Casal del Médico. Memoria de los actos celebrados con motivo del XXV aniversario de su fundación. Barcelona, 1958.

Castillo, M. *Junceda, Il·lustrador. El tesoro de l'illa.* Barcelona, 1990.

Criado, M. *Història de mig segle del Casal del Metge.* Barcelona, 1984.

Il·lustradors a Catalunya (1841-1939). Barcelona, 1995.

DD. AA. *Opisso, 1880-1966.* Barcelona, 1988.

Dibujantes, humorista e ilustradores de La Vanguardia, 1881-2006. Girona, 2006.

La Medicina Catalana. Barcelona, 1936.

La medicina i l'humor. Ninots i ninotaires del començament de segle. Barcelona, 1995.

Lluís Bagaria, caricaturista del món barceloní. Llegat Maria Cladellas. Sabadell, 2003.

Mendoza, C. (coord.) *Feliu Elias Apa.* Barcelona, 1986.

Solà, L. *La caricatura política i social a Catalunya, 1865-2005.* Barcelona, 2005.

Solà, L. Capdevila, J. Andreu Dameson. *Geni de la caricatura.* Barcelona, 2011.

Torres, S. *Josep Costa Ferrer Picarol (1876-1971). Un dibuixant eivissenc i el seu temps.* Sant Jordi de ses Salines-Eivissa, 2001.

Tubau, I. *El humor gráfico en la prensa del franquismo.* Barcelona, 1987.

NADAL 2012

Col·legi Oficial de Metges de Barcelona

Passeig de la Bonanova, 47. Barcelona 08007

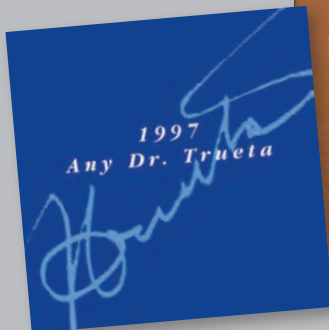
Tel. 935 678 888 – Fax 935 678 899

e-mail: col.metges@comb.cat

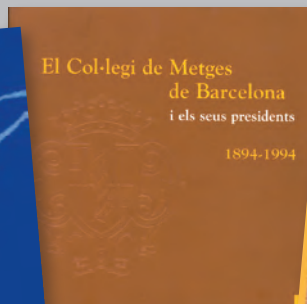
<http://www.comb.cat>

Col·lecció de nades del Col·legi Oficial de Metges de Barcelona (1997-2012)

1997

1998

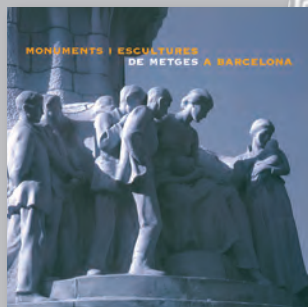
1999

2000

2001

2002

2003

2004

2005

2006

2007

2009

2008

2010

2011

2012

